

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
імені В.М. Корецького

Уркевич Віталій Юрійович

УДК 349.42

**ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ
В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.06. – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсове право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2001

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент

Жушман Віктор Павлович,
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор Погрібний Олексій Олексійович, Одеська національна
юридична академія, завідувач кафедри

кандидат юридичних наук, доцент Шуміло Олексій Михайлович, Національний університет
внутрішніх справ України, доцент

Провідна установа: Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра трудового,
аграрного та екологічного права, Міністерство освіти і науки України, м. Львів

Захист відбудеться “30” листопада 2001 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д. 26.236.02 в Інституті держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук
України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту держави і права імені В.М.
Корецького Національної академії наук України за адресою: 01001, м. Київ, вул.
Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий “22” вересня 2001 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Кучеренко І.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова ринкової економіки в Україні з притаманній їй різноманітністю форм господарювання не можлива без належного функціонування аграрного сектора виробництва. З давніх часів відомо, що аграрне виробництво – це така галузь економіки, яка може розвиватись адекватно й більш динамічно лише при існуванні широкого спектру форм господарювання, серед яких належне місце займають сільськогосподарські кооперативи.

Уся історія розвитку кооперативів свідчить про їх перманентність ринкові, розквіт і відродження при повороті влади до демократії. Незважаючи на перше одержавлення сільськогосподарської кооперації в період “воєнного комунізму”, в наступні роки непу вона швидко відродилася і здобула значного імпульсу до свого розвитку. Однак попри те, що наприкінці 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. сталося її повторне одержавлення, що протягом майже 70-ти років справжня кооперація в сільському господарстві СРСР майже не існувала, вона швидко відродилася наприкінці 80-х, коли в СРСР була проголошена розбудова. Швидкий розвиток кооперації в цей період ще раз засвідчив, що вона є формою господарювання, притаманною ринковій структурі економіки.

Але через те, що нормативна база для розвитку кооперації на селі була майже відсутня (діяв лише Закон СРСР “Про кооперацію” від 26.05.1988 р.), розвиток сільськогосподарських кооперативів після проголошення незалежності України не набув значного розмаху. Нормативний акт, на підставі якого в цей період могли створюватися виробничі сільськогосподарські кооперативи, – Закон України “Про колективне сільськогосподарське підприємство” мав більше протиріч, аніж чітких норм щодо регулювання суспільних відносин, виникаючих при їх створенні та функціонуванні. І лише в 1997 р. з прийняттям спеціального нормативного акта – Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” розпочався новий етап розвитку кооперативів на селі. Однак, незважаючи на формальне вдосконалення правового регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні з прийняттям цього Закону, окремі його положення викликають заперечення і створюють нові проблеми у правозастосовчій практиці. Зокрема, не зовсім чітко дається визначення сільськогосподарського кооперативу, його різновидів, правосуб’єктності, недостатньо врегульовано майнові відносини, що виникають у кооперативі, майнові права й обов’язки його членів тощо.

Реформи, проведення яких в аграрному секторі економіки активізовано з виданням Указу Президента України від 03.12.99 р. № 1529/99 “Про невідкладні заходи щодо реформування аграрного сектора економіки”, мають на меті створення конкурентоспроможного аграрного товаровиробника, реорганізацію нерентабельних форм виробництва на землі у більш ефективні. Результат реорганізації показав, що серед таких форм чільне місце посіли сільськогосподарські коопе-

ративи. Так, станом на 01.07.2000р. внаслідок реформування колективних сільськогосподарських підприємств утворено 25% (або 3376) сільськогосподарських виробничих кооперативів.

Комплексного предметного аналізу становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкових відносин майже не проводилося. Дослідження окремих аспектів кооперативних правовідносин у сільському господарстві проведено такими науковцями України, як В. І. Семчик, Ш. М. Ісмаїлов, О. М. Сонін, В. І. Федорович, І.І. Каракаш, О.О. Погрібний, Ю.С. Шемшученко, В.З. Янчук, В.В. Янчук тощо; економічні засади сільськогосподарської кооперації досліджуються А.П. Апестінім, А.В. Балян, А.А. Глушецьким, М. Й. Маліком, О. М. Онищенком; економічні й організаційні аспекти сільськогосподарської кооперації в США та Україні на монографічному рівні аналізуються В. В. Зіновчуком; історичний аспект діяльності сільськогосподарської кооперації подано І. Витановичем. Правова регламентація окремих сторін кооперативних відносин у сільському господарстві Російської Федерації стала предметом наукових досліджень Т. Є. Абової, З. С. Беляєвої, М. І. Козиря, О. Л. Мініної, Е. І. Павлової, М. І. Палладіної.

Отже стає нагальною потреба в удосконаленні правового регулювання становища таких аграрних суб'єктів, як сільськогосподарські кооперативи. Разом з іншими формами господарювання сільськогосподарські кооперативи повинні стати одними з провідних аграрних господарюючих суб'єктів.

Усі ці та низка інших проблем, пов'язаних з правовим регулюванням статусу й функціонування сільськогосподарських кооперативів на сучасному етапі розвитку ринкових відносин, потребують нагального аналітичного вивчення. Особливого значення воно набуває на сучасному етапі реформування аграрного сектора економіки України.

Викладені обставини, потреба в удосконаленні правової регламентації діяльності сільськогосподарських кооперативів, у визначенні їх місця у структурі реформованого сільського господарства України, а також відсутність належного опрацювання даних проблем в юридичній науці, роблять тему дослідження актуальною й обумовлюють її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри аграрного права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого в межах державної цільової комплексної програми “Удосконалення господарських відносин в умовах ринкової економіки (економіко-правовий аспект)” (номер державної реєстрації 0186.0.070869).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є всебічне теоретичне дослідження правового становища кооперативів у сільському господарстві України, специфіки правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку з формуванням майнової бази сільськогосподарських кооперативів, у проведенні аналізу правозастосовчої практики й визначенні

основних напрямків підвищення ефективності правового регулювання їх діяльності. На підставі вивчення законодавства та практики діяльності сільськогосподарських кооперативів даються рекомендації, пропозиції щодо внесення необхідних змін до законодавства України, яке регулює діяльність сільськогосподарських кооперативів.

Відповідно до вказаної мети в дисертації зосереджено увагу на вирішенні таких основних задач, як-то:

- здійснення теоретичного дослідження правових аспектів відродження сільськогосподарських кооперативів в Україні в умовах ринкової економіки;
- наукове обґрунтування визначення понять “кооператив”, “сільськогосподарський кооператив”, “сільськогосподарський виробничий кооператив”, “сільськогосподарський обслуговуючий кооператив” і встановлення їх організаційно-правових форм;
- прослідження генезису сільськогосподарської кооперації в Україні, закономірностей розвитку законодавства про сільськогосподарські кооперативи з метою вироблення пропозицій щодо вдосконалення їх статусу;
- розкриття змісту правосуб'єктності сільськогосподарських кооперативів в умовах переходу до ринкової економіки;
- дослідження проблем розвитку права власності сільськогосподарських кооперативів у ринкових умовах, а також правовідносин, що виникають у зв'язку з формуванням їх майнової бази;
- проведення аналізу майнових прав та обов'язків сільськогосподарського кооперативу та його членів;
- аналіз правових норм щодо статусу неподільного та пайового фондів сільськогосподарського кооперативу, визначення понять “неподільний фонд”, “пайовий фонд”;
- опрацювання рекомендацій щодо змісту локальних нормативних актів, що регулюють майнові відносини у сільськогосподарському кооперативі;
- запропонування шляхів удосконалення законодавства у сфері сільськогосподарської кооперації та дача конкретних пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання статусу сільськогосподарських кооперативів.

Об'єктом дослідження є урегульовані правом суспільні відносини щодо виникнення та функціонування сільськогосподарських кооперативів, формування, існування й використання їх майнової бази, з'ясування особливостей їх статусу в сучасний період проведення аграрної реформи.

Предмет дослідження становить законодавство України, яке визначає правове становище кооперативів у сільському господарстві; практика його застосування; відповідне законодавство Російської Федерації, інших країн; теоретичні наукові дослідження в цій галузі.

Методи дослідження. У ході дослідження використано такі наукові методи: системний, завдяки якому правовий статус сільськогосподарських кооперативів розглядався в сукупності зв'язків з іншими суб'єктами аграрного права; структурний, відповідно до якого правові питання діяльності сільськогосподарського кооперативу висвітлювалися відповідно до структури ринкової економіки; порівняльно-правовий, за допомогою якого встановлювалися загальні риси й специфіка правового становища сільськогосподарських кооперативів на відміну від інших суб'єктів аграрного права; історичний, застосовуючи який досліджувалася історія розвитку сільськогосподарських кооперативів і роль у ньому законодавства; економіко-правовий, за допомогою якого при розробці рекомендацій застосовувався аналіз різних сторін діяльності сільськогосподарських кооперативів; формально-логічний, завдяки якому шляхом аналізу та синтезу досліджувалися теоретичні та практичні положення про статус сільськогосподарських кооперативів, а також комплексний підхід до явищ, що вивчаються, інші методи наукового пізнання. Висновки і положення, які містяться в роботі, ґрунтуються на конституційних нормах, аналізі норм аграрного, кооперативного, земельного законодавства, досягненнях земельно-правової та аграрно-правової наук.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації комплексно досліджено окремі базові для сільськогосподарських кооперативів питання – визначення їх поняття, поняття їх різновидів, їх правосуб'єктність, особливості відродження сільськогосподарських кооперативів в умовах переходу до ринкових відносин, розвиток їх права власності, порядок формування та умови використання їх майнових фондів за сучасних умов.

На захист виносяться такі положення, висновки і рекомендації:

1. Висновок про те, що до виробничих сільськогосподарських кооперативів належать кооперативи, основна мета яких – отримання доходу (прибутку), а їх обов'язкова ознака – трудова участь членів у діяльності таких кооперативів; обслуговуючі ж сільськогосподарські кооперативи створюються виробниками сільськогосподарської продукції для задоволення інтересів і потреб, пов'язаних із сільськогосподарським виробництвом; їх основна мета – не

отримання прибутку та розподіл його між членами, а задоволення економічних, матеріальних, соціальних та інших потреб членів.

2. Положення, що сільськогосподарські кооперативи мають комплексну правосуб'єктність, зміст якої складають цивільна, майнова, земельна, господарська, трудова, організаційна, управлінська, фінансова правосуб'єктності; поєднання у перебігу господарської діяльності всіх цих видів правосуб'єктності сільськогосподарського кооперативу дає підстави говорити про те, що його правосуб'єктність є аграрною, визначається нормами аграрного права, зміст якої складає здатність до володіння й реалізації сукупності прав та обов'язків, які виникають при ведінні сільськогосподарської діяльності.

3. Висновок, що між сільськогосподарським кооперативом та його членами існують певні зобов'язальні правовідносини, що відбиваються в існуванні права на пай, змістом якого є права члена кооперативу: брати участь в управлінні його майновими об'єктами, вимагати розподілення частини його доходу на паї, а також повернення паю в разі виходу з кооперативу; обов'язок члена кооперативу – внесення майнового вкладу при вступі в кооператив. Сільськогосподарський кооператив також має відповідні права й обов'язки, які співвідносяться з вищепереліченими.

4. Визначене поняття неподільного фонду як частини майна сільськогосподарського кооперативу у вартісному виразі, до якої включається вартість вступних внесків та іншого майна кооперативу, що характеризується неподільністю та цільовим призначенням.

5. Зроблено висновок про те, що характерними ознаками неподільного фонду майна сільськогосподарського кооперативу виступають: особливі джерела його утворення (вступні внески й майно кооперативу), неподільність (члени кооперативу не мають права на отримання його частки), та цільове використання (його кошти повинні використовуватися на загальнокооперативні цілі).

6. Визначене поняття пайового фонду як частини майна сільськогосподарського кооперативу у вартісному виразі, до якої включається вартість пайових внесків членів кооперативу, що характеризується подільністю, зворотністю внесків а також нарахуванням відсотків із доходу кооперативу у встановлених розмірах.

7. Зроблено висновок про те, що ознаками правового режиму пайового фонду майна сільськогосподарського кооперативу виступають: специфічність джерел його утворення (пайові внески – обов'язкові й додаткові), подільність, зворотність внесків (у разі вибуття з кооперативу його членам повертається пай), а також нарахування відсотків (кооперативних виплат) із доходу кооперативу у встановлених розмірах.

8. Внесено пропозиції щодо доповнення та конкретизації норм Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” положенням, що при отриманні паю його вартість повинна повертатися перш за все в грошовій формі, і тільки у виняткових випадках – у натуральній, а земельна ділянка повинна повертатися членові кооперативу в натурі (на місцевості); у разі неможливості повернення тієї самої земельної ділянки, що була передана кооперативу, або ж повернення її в зміненому біологічному стані, кооператив має компенсувати різницю між вартістю таких земельних ділянок у грошовій або майновій формі за вибором члена кооперативу.

9. Запропоновано кожному сільськогосподарському кооперативу встановити оптимальне співвідношення розмірів неподільного і пайового фондів шляхом прийняття локального нормативного акта – Положення про майнові фонди, якому належить містити в собі норми, спрямовані на регулювання відносин, що виникають при створенні і функціонуванні цих фондів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у вирішенні низки проблем прикладного характеру, пов’язаних з вдосконаленням законодавства, що регулює суспільні відносини в сфері сільськогосподарської кооперації, і перш за все – Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”, а також з певним внеском у наукову школу, яка вивчає проблеми кооперативного права. Наукові розробки, рекомендації та висновки дисертації можуть бути використані при підготовці навчальних посібників і методичних матеріалів для студентів юридичних вузів і факультетів, при викладанні курсу “Аграрне право” та спецкурсу “Правове становище сільськогосподарських кооперативів в Україні”, у науково-дослідній роботі, а також у практичній діяльності при створенні та функціонуванні сільськогосподарських кооперативів. Пропозиції та висновки, які знайшли своє систематизоване відбиття у проекті Примірного положення про майнові фонди сільськогосподарського кооперативу, можуть бути використані для вдосконалення законодавства України в цій галузі. Деякі положення, сформульовані в дисертації, мають дискусійний характер і можуть послужити базою для подальших наукових пошуків.

Апробація результатів дисертації. Окремі дисертаційні висновки доповідались на наступних конференціях: науковій конференції молодих учених та аспірантів “Актуальні проблеми юридичної науки” (Харків, квітень 2000 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми формування правової держави в Україні” (Харків, грудень 2000 р.), науковому семінарі молодих вчених “Право власності: проблеми забезпечення, реалізації та захисту” (Харків, вересень 2001 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації знайшли відображення у семи наукових статтях у фахових виданнях та трьох тезах доповідей науково-практичних конференцій.

Структура дисертації визначена метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають п’ять підрозділів, висновків, списку використаних

джерел і одного додатку. Повний обсяг дисертації становить 168 сторінок машинописного тексту; 20 сторінок займає список використаних джерел (227 найменувань) і 9 сторінок - додаток.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовується актуальність та новизна обраної теми, визначаються мета та задач дослідження, стан наукової розробки проблеми; характеризується об'єкт, предмет та методи дослідження; розкриваються основні результати, отримані внаслідок дослідження, їх теоретичне та практичне значення, а також наводиться інформація про їх апробацію.

Розділ 1 – “Становлення сільськогосподарських кооперативів як суб'єктів аграрного права” складається з трьох підрозділів. Він присвячений розглядові історичного розвитку правового положення сільськогосподарських кооперативів, визначенню їх дефініції та вивченню їх організаційно-правових форм, а також висвітленню питань правосуб'єктності сільськогосподарських кооперативів у сучасних умовах побудови ринкової економіки.

У *підрозділі 1.1. “З історії розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні (історико-правовий аспект)”* аналізується історія виникнення, розвитку та існування кооперативів у сільському господарстві.

Досліджується окремі правові акти щодо створення та функціонування сільськогосподарських кооперативів у різних країнах світу, в тому числі і в Україні, починаючи від етапу їх зародження, й закінчуючи теперішнім часом. Особливу увагу приділено висвітленню історії розвитку правового регулювання діяльності кооперативів в сільському господарстві колишнього СРСР.

Зазначається, що весь історичний шлях розвитку сільськогосподарської кооперації свідчить про те, що кооперація завжди відроджується при повороті влади до демократії, до лібералізації економічних відносин. Кооперація є одним з тих інститутів, які сприяють роздержавленню, переходу до ринкових відносин з їх різноманітністю та багатовекторністю. Одностійність форм суперечить самій ідеї кооперації.

Автор зазначає, що з прийняттям Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”, фактично розпочався новий етап розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Цей Закон гарантує можливість створення кооперативів у сільському господарстві на підставі загальновизнаних кооперативних принципів.

У *підрозділі 1.2. “Правові аспекти відродження сільськогосподарських кооперативів в умовах ринку”* досліджується низка питань, пов'язаних з відродженням сільськогосподарських кооперативів, визначенням дефініцій “кооператив”, “сільськогосподарський кооператив”, а також понять різновидів сільськогосподарського кооперативу.

Розглядаються ряд класичних визначень поняття “кооператив”, запропонованих О. М. Андиферовим, М.Л. Мещеряковим, М. І. Туган-Барановським, С. М. Прокоповичем тощо, а також положення окремих законодавчих актів початку ХХ ст. щодо цього поняття. Автор також аналізує точки зору сучасних вчених щодо визначення поняття “кооператив”, і беручи за основу його ознаки, сформульовані В. І. Федоровичем, робить висновок, що кооператив – це добровільне об’єднання осіб на підставі членства для спільного ведіння діяльності, засноване на принципах рівноправності членів, обов’язковій участі їх у діяльності такого об’єднання, використання майна, створеного, як правило, за рахунок внесків членів і яке належить такому об’єднанню на праві власності для задоволення матеріальних та інших потреб його членів.

При розгляді визначення поняття “сільськогосподарський кооператив” зазначається, що єдиною специфічною ознакою сільськогосподарського кооперативу є ведіння ним сільськогосподарської діяльності. Усі інші ознаки не є необхідними, конституюючими для сільськогосподарського кооперативу. Робиться висновок, що сільськогосподарська діяльність, - це діяльність, пов’язана з сільським господарством, з виробництвом сільськогосподарської продукції та сировини. У зв’язку з розширенням сфери регулювання суспільних відносин, за допомогою норм аграрного права, яке відбулося в останній час, предмет аграрного права, крім традиційних відносин, притаманних власне сільськогосподарської діяльності при обробці землі, виробництві продукції рослинництва та тваринництва, складають також і відносини, що виникають при переробці сільськогосподарської продукції, виробництві продовольства, агрообслуговуванні, агросервісі. Підсумовується, що до сільськогосподарського кооперативу можна віднести кооператив, який займається виробництвом, переробкою та реалізацією (збутом) сільськогосподарської продукції та (або) обслуговуванням сільськогосподарського виробництва. Ця “ланка” виробництво-переробка-реалізація є непорушною і кооператив не може бути визнаний сільськогосподарським якщо, наприклад, він займається лише збутом сільськогосподарської продукції. Визначальним в сільськогосподарській діяльності є виробництво продукції, а переробка та збут є логічним її продовженням на шляху руху сільськогосподарської продукції до споживача.

На підставі викладеного автор робить висновок, що сільськогосподарський кооператив – це добровільне об’єднання осіб на підставі членства для спільного ведіння сільськогосподарської діяльності, засноване на принципах рівноправності членів, обов’язкової участі їх у діяльності такого об’єднання, використання майна, створеного, як правило, за рахунок внесків членів і яке належить об’єднанню на праві власності для задоволення матеріальних та інших потреб його членів.

Надалі розглядається законодавче визначення сільськогосподарського кооперативу, наведене в Законі України “Про сільськогосподарську кооперацію”, а також вказуються його окремі недоліки.

Звертаючись до проблем класифікації сільськогосподарських кооперативів, автор, починаючи розгляд їх розподілення авторами початку ХХ ст., переходить до висвітлення ознак, за якими можуть класифікуватися сільськогосподарські кооперативи за сучасних умов, таких як: рід діяльності; предмет діяльності; спосіб утворення кооперативів; рівень усупільнення майна; правовий режим земель; функціональна спрямованість; територія діяльності; ступінь включення в господарський обіг; участь у різних фазах суспільного виробництва; галузь народного господарства; підстави об’єднання у кооператив; підгалузєва ознака; конкретно-родова ознака; соціальний склад; сфера діяльності; ціль діяльності й об’єкти власності; вид продукції, що виробляється; місце в організаційно-господарській структурі; рівень спеціалізації; джерела забезпечення матеріальними ресурсами тощо, в залежності від котрих виділяють відповідні групи кооперативів.

Акцентується увага на вирішенні цих питань в законодавстві України. Згідно із Законом України “Про сільськогосподарську кооперацію” можуть створюватися та функціонувати два види сільськогосподарських кооперативів: виробничі та обслуговуючі. Висловлюючись критично щодо легальних означень цих різновидів сільськогосподарського кооперативу, а також окремих положень законодавства щодо визначення їх статусу, автор пропонує такі визначення: сільськогосподарський виробничий кооператив – кооператив, створений фізичними особами для спільного виробництва сільськогосподарської продукції або продукції сільського, рибного і лісового господарства, з обов’язковою трудовою участю членів у його діяльності; сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – кооператив, створений виробниками сільськогосподарської продукції для здійснення обслуговування переважно своїх членів, з обов’язковою їх участю в господарській діяльності такого кооперативу.

Наприкінці підрозділу висловлюється точка зору автора щодо внесення відповідних змін до Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” з метою усунення встановлених суперечностей.

У підрозділі 1.3. “Інститут правосуб’єктності сільськогосподарських кооперативів: розвиток на сучасному етапі” розглядаються питання правосуб’єктності сільськогосподарських кооперативів як юридичних осіб в умовах ринкової економіки.

Автор робить висновок, що в сучасних умовах юридична особа (сільськогосподарський кооператив) має право закріпити в установчих документах та володіти усією сукупністю прав та обов’язків, за виключенням тих, котрі в силу їх правової природи властиві виключно особі фізичній.

Зміст інституту правосуб'єктності сільськогосподарського кооперативу не вичерпується лише здатністю до володіння правами та обов'язками юридичної особи (цивільної правосуб'єктності). Вона є більш ширшою, багатограннішою і є одним з елементів правового становища сільськогосподарського кооперативу.

Робиться висновок, що правосуб'єктність сільськогосподарського кооперативу в сучасних умовах повинна бути найбільш широкою (звичайно ж в межах діючого законодавства), але її зміст повинен співвідноситися з метою та цілями його діяльності – чи то отримання прибутку (для сільськогосподарських виробничих кооперативів) чи то задоволення різноманітних інтересів засновників (членів) (для сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів). Оскільки вона визначається статутом кожного кооперативу, то її треба називати статутною (локалізованою).

Сільськогосподарський кооператив виступає єдиним суб'єктом права, але в залежності від особливостей правовідносин, в яких він приймає участь, проявляються різні сторони його правосуб'єктності. Ця цілісна правосуб'єктність сільськогосподарського кооперативу є комплексною, тому що він є учасником і цивільних, і майнових, і господарських, і земельних, і трудових, і організаційних, і управлінських, і фінансових та інших правовідносин, що регулюються нормами відповідних галузей права. Отже, складовими частинами комплексної правосуб'єктності сільськогосподарського кооперативу є цивільна, майнова, господарська, земельна, трудова, організаційна, управлінська, фінансова правосуб'єктність. Комплексність інституту його правосуб'єктності зумовлена особливостями його статутної діяльності, на яку, в свою чергу, впливає сезонність сільськогосподарського виробництва. При цьому сільськогосподарський кооператив має відповідні права та обов'язки як у зовнішніх, так і у внутрішніх (внутрішньокооперативних) відносинах.

Розглядаючи різновиди правосуб'єктності сільськогосподарського кооперативу, робиться висновок, що в її змісті чи не найголовнішу роль відіграють права та обов'язки, пов'язані з виробництвом сільськогосподарської продукції, використанням землі у якості основного засобу виробництва. Автор погоджується з тим, що земельна правосуб'єктність сільськогосподарського кооперативу являє собою здатність цієї юридичної особи мати права та нести обов'язки в галузі використання й охорони земель, а також здатність своїми діями набувати права і створювати для себе обов'язки й виконувати їх. Обсяг земельної правосуб'єктності конкретного сільськогосподарського кооперативу визначається в залежності від правового титулу його землі (земельних ділянок).

Аналізуючи точки зору щодо розподілення правосуб'єктності сільськогосподарського кооперативу на зовнішню (ту, яка проявляється у зовнішніх відносинах) та внутрішню (внутрішньокооперативну), автор робить висновок, що таке розрізнення має більше теоретичне ніж прак-

тичне значення, оскільки суб'єкт права (у нашому випадку – сільськогосподарський кооператив), незалежно від того, в яких відносинах він приймає участь, завжди залишається тим самим суб'єктом права з певним статусом, сукупністю прав та обов'язків. Інша справа, що в залежності від специфіки, виду конкретних відносин, які мають місце з участю сільськогосподарського кооперативу у конкретному випадку, можуть використовуватися (або ні) ті чи інші права та обов'язки.

Автор робить власні висновки стосовно прав та обов'язків внутрішньогосподарських підрозділів сільськогосподарського кооперативу, відповідно до яких, оскільки вони (внутрішньогосподарські підрозділи) наділені законодавством певним комплексом прав та обов'язків (наприклад, права та обов'язки щодо використання майна сільськогосподарського кооперативу, права та обов'язки в галузі управління своїми справами тощо), то вони можуть виступати суб'єктами певних внутрішньогосподарських (внутрішньокооперативних) відносин. Але цю їх здатність не можна назвати правосуб'єктністю, оскільки остання є властивістю виключно суб'єкту права. Усі їх правомочності обмежуються виключно сферою внутрішніх відносин.

Закінчуючи розгляд, підсумовується, що поєднання різних видів правосуб'єктності в ході господарювання сільськогосподарського кооперативу, яке направлене на ведення сільськогосподарської діяльності, дає підстави казати про те, що правосуб'єктність сільськогосподарського кооперативу є аграрною, визначається нормами аграрного права. Зміст аграрної правосуб'єктності складає здатність до володіння та реалізації сукупністю прав та обов'язків, які виникають при веденні сільськогосподарської діяльності.

Розділ 2 – “Розвиток права власності в сільськогосподарській кооперації”, який містить два підрозділи, присвячений дослідженню розвитку, поняття, змісту, суб'єктів та об'єктів права власності в сільськогосподарській кооперації, правового статусу майновий фондів сільськогосподарських кооперативів.

У підрозділі 2.1. “Розвиток права власності сільськогосподарських кооперативів у ринкових умовах” автор досліджує теоретичні питання правового регулювання та розвитку відносин власності, що виникають у сільськогосподарських кооперативах.

Розглядаються загальнотеоретичні поняття щодо права власності, його змісту відносно юридичних осіб. Робиться висновок, що розмежування в науці аграрного права правомочності розпорядження за двома аспектами не має юридичного значення. Розпорядження як організація порядку внутрішньогосподарського використання об'єктів власності не змінює правового стану речей, оскільки у цьому випадку не відбувається зміни власника. При реалізації ж права розпорядження в такому розумінні відбувається виділення й закріплення майна за структурними підрозділами юридичної особи, облік й збереження отриманої продукції, розподіл отриманих доходів тощо.

Аналізуючи дискусію щодо розробки в теорії земельного та колгоспного права четвертого елементу права власності – правомочності управління, автор погоджується з В. І. Семчиком, що інститут управління майном не є окремою самостійною правомочністю власника, а функцією суворо управління.

На підставі викладеного дисертантом робиться висновок, що право власності сільськогосподарського кооперативу – це сукупність правових норм, покликаних регулювати відносини щодо володіння, користування й розпорядження власним майном на свій розсуд.

Досліджуючи точки зору щодо доцільності існування так званої “колективної” форми власності, автор підтримує позицію про те, що треба вести мову про право власності сільськогосподарського кооперативу як про право власності юридичної особи, яке, в свою чергу, є різновидом права приватної власності.

Розглядаючи суб’єктний склад права власності в сільськогосподарському кооперативі, підкреслюється, що відповідно до ст. 20 Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”, єдиним власником майна визнано сільськогосподарський кооператив. Що стосується прав засновників (членів) сільськогосподарського кооперативу на його майно, то автор погоджується з В.І. Семчиком, який вважає, що у засновників (членів) сільськогосподарського кооперативу виникає право на пай (майновий або земельний). Але це не право власності, як один з видів речових прав, а право вимоги, як один з видів зобов’язального права. Пай не має речевих ознак. Він вимірюється лише у вартісному вираженні, а тому не може бути об’єктом права власності.

Але, на думку автора, зміст права на пай не вичерпується лише правом вимоги. Як й інші види зобов’язальних прав, зміст права на пай складає певний комплекс прав та обов’язків, що їх мають сільськогосподарський кооператив та його члени. Так, член сільськогосподарського кооперативу, в зв’язку з внесенням майна, має право на участь в управлінні майновими об’єктами кооперативу, право вимагати розподілення частини доходу кооперативу на паї, право вимагати повернення паю (майна, яке припадає на пай) у разі виходу з кооперативу. На члена сільськогосподарського кооперативу покладено обов’язок щодо внесення майнового внеску, який ґрунтується на інституті членства. Що стосується сільськогосподарського кооперативу, то він має аналогічні обов’язки по відношенню до члену кооперативу.

Моментом виникнення права на пай є момент прийняття особи до сільськогосподарського кооперативу у якості члена (тобто виникнення членства), а точніше, момент передачі майна (внеску) кооперативові. Увесь час існування членських відносин існує й право на пай. Що стосується його припинення, то, на думку дисертанта, воно припиняється разом з припиненням членства (вибуттям члену зі складу кооперативу), а точніше, з моменту отримання майна особою від кооперативу. Право на пай припиняється також у разі ліквідації самого сільськогосподарсько-

го кооперативу. Питання виникнення та припинення права на пай треба чітко врегулювати в Законі України “Про сільськогосподарську кооперацію”.

Розглядаючи коло об’єктів, які можуть належати на праві власності сільськогосподарському кооперативу, автор робить висновок, що серед них особливе місце займає земля (земельні ділянки). Земля є особливим природним об’єктом (природним тілом), займає домінуюче місце в складі єдиного природного комплексу. Сучасна теорія земельного права розглядає землю як особливий вид нерухомості. Ці фактори безумовно повинні враховуватися при встановленні правового режиму землі (земельної ділянки) у складі іншого нерухомого майна.

Всупереч тому, що деякі науковці серед об’єктів права власності сільськогосподарських підприємств (кооперативів) називають виробничо-господарські підрозділи цих підприємств, дисертант дотримується думки, що внутрішньогосподарські підрозділи сільськогосподарського підприємства (кооперативу) не можуть виступати об’єктами права власності. Вони є формою організації праці, специфічними внутрішньогосподарськими суб’єктами.

У підрозділі 2.2. “Майнові фонди сільськогосподарських кооперативів: формування та порядок використання в умовах ринкової економіки” аналізуються правові питання щодо створення та функціонування майнових фондів сільськогосподарського кооперативу, і перш за все – неподільного та пайового фондів.

Майнові фонди - це визначена, відокремлена частина майна, що має своє цільове (господарське) призначення. Розмежування майна на фонди зумовлено різними потребами підприємств.

Специфікою створення й діяльності сільськогосподарського кооперативу є те, що за рахунок його майна формуються такі спеціальні майнові фонди як пайовий і неподільний. Формування саме таких майнових фондів якраз є однією з рис, що відрізняють кооперативні організації від будь-яких інших. Розмежування майна сільськогосподарського кооперативу на пайовий та неподільний фонд відображає специфіку майнових відносин, котрі існують між самим кооперативом та його членами і має самостійне юридичне значення.

Відповідно до закону, неподільний фонд утворюється за рахунок вступних внесків та майна кооперативу (за винятком землі). Пайові внески членів кооперативу до нього не включаються. Вступними внесками формування неподільного фонду лише започатковується. Надалі він поповнюється вартістю майна, яке накопичується кооперативом в процесі його діяльності – за рахунок відрахувань від доходу кооперативу. При виході з кооперативу члени отримують тільки ту суму, яку вони внесли при вступі. Автор погоджується з В.І. Семчиком, що після виходу з кооперативу член не може претендувати на будь-яку частину неподільного фонду. Те, що він вклав у створення цього фонду, перетворюється на неподільний громадський капітал. Згідно з цим

принципом, навіть при припиненні діяльності кооперативу, цей громадський капітал не повинен розподілятися між членами кооперативу, а бути використаний для інших кооперативних цілей. Розподілення майна кооперативу при ліквідації між його членами суперечить кооперативним принципам, тому що неподільний фонд не повинен ділитися між членами кооперативу. На жаль, діюче законодавство України відійшло від цього правила (див. ст. 38 Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”). Також доцільно було б підкреслити в тексті закону, що до неподільного фонду (як і до пайового) частина майна сільськогосподарського кооперативу зараховується у вартісному вираженні. Фонди кооперативу не мають майнового змісту. Майно, частина вартості якого складає вступний (пайовий) внесок члену кооперативу, не розподіляється в натурі і у виробничій діяльності функціонує однаково з усіма іншими засобами виробництва, вартість яких входить до неподільного (пайового) фонду. Отже, треба казати не про те, що “неподільний фонд утворюється за рахунок вступних внесків та майна кооперативу”, а про те, що до неподільного фонду включається вартість вступних внесків та іншого майна кооперативу.

Розглядаючи характерні ознаки неподільного фонду майна, автор робить висновок, що неподільний фонд – це частина майна сільськогосподарського кооперативу у вартісному виразі, до якої включається вартість вступних внесків та іншого майна кооперативу, що характеризується неподільністю й цільовим призначенням.

Що стосується правового режиму пайового фонду майна, то треба чітко усвідомлювати, що пайовий внесок і пай це не одне і те ж. Їх слід чітко відмежовувати. До паю, основу якого становить пайовий внесок, включаються також додаткові внески (якщо такі є) та частка майна кооперативу, котра була розподілена на паї членів (кооперативні виплати). На жаль, норми Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” не тільки не дають чіткого розмежування поняття “пай” та “пайовий внесок”, а й фактично ототожнюють ці категорії (ст.1). Розмір паю (а разом з ним і розмір пайового фонду сільськогосподарського кооперативу) не є непорушною величиною, він може змінюватися.

Розглядаючи питання правового режиму пайового фонду майна сільськогосподарського кооперативу дисертант робить висновок, що пайовий фонд – це частина майна сільськогосподарського кооперативу у вартісному виразі, до якої включається вартість пайових внесків членів кооперативу, що характеризується подільністю, зворотністю внесків, а також нарахуванням в установлених розмірах відсотків із доходу кооперативу.

Щодо регулювання відносин, пов’язаних із формуванням земельного масиву сільськогосподарського кооперативу, то вартість земельної ділянки може входити або до пайового фонду сільськогосподарського кооперативу (при передачі її членом у якості пайового внеску) або ж до складу неподільного фонду (при передачі її у користування кооперативові або при придбанні її

кооперативом у власність не в результаті отримання від члену у якості пайового внеску). Якщо ж в якості пайового внеску до кооперативу передається право користування земельною ділянкою, то воно, здобувши відповідну грошову оцінку з боку загальних зборів кооперативу, входить до пайового фонду майна (у вартісному вираженні). В Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію” треба внести відповідні уточнення.

Що стосується отримання паю, то автор вважає що пай (для забезпечення інтересів кооперативу, членів, які залишаються) повинен повертатися перш за все у грошовій формі, а у виключних випадках – в натурі. Це загальне правило не стосується земельної ділянки, оскільки вона характеризується особливими ознаками, і повинна повертатися членові в натурі (на місцевості). Але зрозуміло, що як правило, членові повертається не та ж сама земельна ділянка. В цих випадках, кооператив повинен компенсувати членові різницю між вартістю земельної ділянки, що була передана, та тієї, що повертається, у грошовій, майновій формах (за вибором члену кооперативу). На жаль, питання щодо повернення земельної ділянки членові кооперативу в законодавстві України чітко не врегульовано.

Дисертант також зауважує, що на відміну від інших фондів сільськогосподарського кооперативу, пайовий та неподільний фонди існують протягом всього часу існування самого кооперативу. Вони формуються разом з утворенням сільськогосподарського кооперативу й припиняють своє існування з припиненням його діяльності.

Слід посилити роль внутрішнькооперативних нормативних актів в регулюванні відносин щодо формування майнових фондів сільськогосподарських кооперативів (в кожному кооперативі окрім Статуту повинні бути прийняті Положення про пайовий і неподільний фонди, Положення про кооперативні виплати на паї тощо). Кожен кооператив повинен знайти оптимальне співвідношення розмірів пайового та неподільного фондів, та закріпити його у своїх локальних нормативних актах.

Висновки

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у розкритті особливостей правового становища сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки України. Автором формулюються пропозиції щодо вдосконалення законодавства України про сільськогосподарську кооперацію. Найбільш важливі серед них наступні.

Із прийняттям у 1997 р. Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” розпочався новий етап розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Цей Закон гарантує можли-

вість створення кооперативів у сільському господарстві на підставі загальноновизнаних кооперативних принципів.

Визначальною специфічною ознакою сільськогосподарського кооперативу є ведіння сільськогосподарської діяльності, яку слід розуміти в широкому аспекті як виробництво, переробка й реалізація (збут) сільськогосподарської продукції та (або) обслуговування сільськогосподарської діяльності.

Зміст інституту правосуб'єктності сільськогосподарського кооперативу не вичерпується лише цивільною. Вона є більш багатогранніша і повинна бути найбільш широкою, але її зміст має співвідноситися з метою й цілями діяльності кооперативу, що відображено в Статуті.

Право на пай виникає з моменту прийняття особи до сільськогосподарського кооперативу як члена (тобто виникнення членства), а точніше, з моменту передачі майна (внеску) кооперативу. Право на пай триває увесь час існування членських відносин і припиняється разом з припиненням членства. Також воно припиняється у разі ліквідації сільськогосподарського кооперативу.

Потребують більш чіткого правового регулювання майнові питання, що виникають у разі смерті члену кооперативу – фізичної особи. Треба закріпити в нормативних актах положення, що у випадку смерті члена кооперативу – фізичної особи до спадкоємців переходять відповідні права й обов'язки, що становлять зміст права на пай.

Створення спеціальних майнових фондів – неподільного і пайового, є обов'язковим і являє собою один із вихідних принципів діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Неподільний фонд сільськогосподарського кооперативу утворюється за рахунок вступних внесків та іншого майна кооперативу. Після виходу з кооперативу його члени не можуть претендувати на будь-яку частину цього фонду. Навіть після припинення діяльності кооперативу, неподільний фонд не повинен розподілятися між його членами, що є однією з умов не лише збереження системи виробництва сільськогосподарської продукції, можливості його розширення, а й забезпечення продовольчої безпеки в Україні.

Пайовий внесок і пай – різні юридичні категорії. До паю, основу якого становить пайовий внесок, включаються також додаткові внески (якщо такі є) і частка майна кооперативу, яка була розподілена на паї членів (кооперативні виплати). У нормах Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” поняття “пай” та “пайовий внесок” переплутуються.

Запропоновано текст Примірного положення про майнові фонди сільськогосподарського кооперативу.

Врахування запропонованих висновків і пропозиції, на думку автора, дозволить усунути окремі недоліки чинного законодавства України, що регулює становище сільськогосподарських кооперативів.

У *додатку* міститься проект Примірного Положення про майнові фонди сільськогосподарського кооперативу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Уркевич В.Ю. Из истории сельскохозяйственной кооперации // Проблемы законности. Вип. 37: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 1999. – С. 41-47.
2. Уркевич В.Ю. Понятие сельскохозяйственного кооператива и разновидности его организационно-правовых форм // Проблемы законности. Вип. 39: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 1999. – С. 107-112.
3. Уркевич В.Ю. К вопросу о праве собственности сельскохозяйственного кооператива // Проблемы законности. Вип. 41: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 101-106.
4. Уркевич В. До питання про локальні нормативні акти, що регулюють майнові відносини у сільськогосподарському кооперативі // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 9. – С. 65-67.
5. Уркевич В.Ю. Питання правосуб'єктності сільськогосподарського кооперативу як юридичної особи // Проблемы законности. Вип. 44: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 100-103.
6. Уркевич В. Майнові фонди сільськогосподарського кооперативу: сутність та правова регламентація // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 1. – С. 69-73.
7. Уркевич В. До питання про співвідношення права власності сільськогосподарського кооперативу та майнових прав його членів // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 8. – С. 54-55.
8. Уркевич В.Ю. Фіксований сільськогосподарський податок // Актуальні проблеми юридичної науки: Тези доповідей та наук. повідомл. наук. конференції молодих учених та аспірантів. – Харків: Нац. юрид. акад. України. – 2000. – С. 55-57.
9. Уркевич В.Ю. Про деякі вади Закону України “Про сільськогосподарську кооперативу” // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні: Тези доп. та наук. повідомл. Всеукраїнськ. наук.-практ. конф. – Харків: Нац. юрид. акад. України. – 2000. – С. 79-80.

10. Уркевич В.Ю. Право власності сільськогосподарського кооперативу та майнові права його членів // Право власності: проблеми забезпечення, реалізації та захисту: Тези доп. та наук. повідомл. наук. семінару молодих вчених (м. Харків, 14-15 вересня 2001 р.). – Харків: Нац. юрид. акад. України. – 2001. – С. 73-75.

Уркевич В.Ю. Правові проблеми становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки України.-Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06. – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. – Київ, 2001.

Дисертацію присвячено дослідженню окремих питань становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки України. Аналізуються історія розвитку правового регулювання кооперації в сільському господарстві, визначаються поняття “кооператив”, “сільськогосподарський кооператив”, “виробничий сільськогосподарський кооператив”, “обслуговуючий сільськогосподарський кооператив” тощо. Досліджуються питання правосуб’єктності сільськогосподарських кооперативів за сучасних умов. Особлива увага приділена вивченню питань права власності в сільськогосподарській кооперації, а також встановленню правового статусу майнових фондів сільськогосподарських кооперативів - неподільного та пайового.

Ключові слова: кооператив, сільськогосподарський кооператив, виробничий сільськогосподарський кооператив, обслуговуючий сільськогосподарський кооператив, правосуб’єктність, право власності, пай, право на пай, неподільний фонд, пайовий фонд.

Уркевич В.Ю. Правовые проблемы становления сельскохозяйственных кооперативов в условиях рыночной экономики Украины. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06. – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсовое право. – Институт государства и права им. В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины. – Киев, 2001.

Диссертация посвящена исследованию отдельных вопросов становления и функционирования сельскохозяйственных кооперативов в условиях рыночной экономики Украины. Анализируется история развития правового регулирования деятельности кооперативов в

сельском хозяйстве. Делается вывод, что только в 1997 г., с принятием Закона Украины “О сельскохозяйственной кооперации” начался новый этап возрождения и развития сельскохозяйственной кооперации в Украине. Этот Закон гарантирует создание кооперативов в сельском хозяйстве на основе общепризнанных кооперативных принципов.

В работе анализируются понятия “кооператив”, “сельскохозяйственный кооператив”, “производственный сельскохозяйственный кооператив”, “обслуживающий сельскохозяйственный кооператив” и делаются соответствующие выводы. Определяющим специфическим признаком сельскохозяйственного кооператива является ведение сельскохозяйственной деятельности, которую следует понимать в широком аспекте как производство, переработка и реализация (сбыт) сельскохозяйственной продукции и (или) обслуживание сельскохозяйственной деятельности. Подчеркивается, что к производственным сельскохозяйственным кооперативам относятся кооперативы, основная цель которых – получение дохода (прибыли), а их обязательный признак – трудовое участие членов в деятельности таких кооперативов. В отличие от этого, обслуживающие сельскохозяйственные кооперативы создаются производителями сельскохозяйственной продукции для удовлетворения интересов и потребностей, связанных с сельскохозяйственным производством. Цель их деятельности – удовлетворение экономическим, материальным, социальным и прочим нужд членов. Автор приводит собственные определения данных понятий и вносит предложения по совершенствованию кооперативного законодательства Украины.

Исследуя проблемы правосубъектности сельскохозяйственных кооперативов в современных условиях делается вывод о том, что она является комплексной: ее содержание составляют гражданская, имущественная, земельная, хозяйственная, трудовая, управленческая, организационная, финансовая правосубъектности. Их соединение в ходе хозяйственной деятельности сельскохозяйственного кооператива дает основания говорить о том, что его правосубъектность является аграрной и определяется нормами аграрного права.

Особое внимание уделено изучению вопросов права собственности в сельскохозяйственной кооперации. Обосновывается вывод о том, что право собственности сельскохозяйственных кооперативов относится к праву собственности юридических лиц, которое, в свою очередь, является разновидностью права частной собственности. Устанавливается, что единственным собственником имущества является сам сельскохозяйственный кооператив как юридическое лицо. Между кооперативом и его членами существуют определенные обязательственные отношения – права и обязанности, комплекс которых основан на праве членства, – право на пай, содержанием которого является право члена: принимать участие в управлении имущественными объектами кооператива; требовать распределения части дохода на паи; требовать возврата пая в

случае выхода из кооператива. Право на пай возникает с момента приема лица в сельскохозяйственный кооператив в качестве члена (то есть возникновения членства), а точнее, с момента передачи имущества (взноса) в кооператив. Право на пай существует все время пока сохраняются членские правоотношения и прекращаются вместе с прекращением членства. Также оно прекращается в случае ликвидации сельскохозяйственного кооператива.

Земля (земельные участки) рассматривается как специфический объект права собственности сельскохозяйственных кооперативов. Специфика земельных участков должна быть учтена при установлении их правового режима в составе прочего недвижимого имущества.

Проанализировав правовой статус имущественных фондов сельскохозяйственных кооперативов – неделимого и паевого, автор приводит их уточненные определения, устанавливает характерные признаки их правового режима. Создание специальных имущественных фондов – неделимого и паевого, является обязательным и представляет собой один из основополагающих признаков деятельности сельскохозяйственных кооперативов.

Подчеркивается, что после выхода из сельскохозяйственного кооператива его члены не имеют права претендовать на часть неделимого фонда его имущества. Даже после ликвидации сельскохозяйственного кооператива, неделимый фонд не должен распределяться между его членами, что является гарантией стабильности деятельности кооперативных организаций. Указывается на необходимость унификации правового регулирования отношений, связанных с формированием указанных имущественных фондов, в связи с чем разработан текст Примерного Положения об имущественных фондах сельскохозяйственного кооператива.

Ключевые слова: кооператив, сельскохозяйственный кооператив, производственный сельскохозяйственный кооператив, обслуживающий сельскохозяйственный кооператив, правосубъектность, право собственности, пай, право на пай, неделимый фонд, паевой фонд.

Urkevich V.U. Legal problems of becoming of agricultural cooperatives in conditions of market economics of Ukraine. - Manuscript.

Thesis for scientific degree of the candidate of juridical science by speciality 12.00.06. – land law; agricultural law; environmental law; natural resources law. – The Institute of State and Law named by V.M. Koretsky the National Academy of Science of Ukraine. – Kyiv, 2001.

The thesis is devoted to study of separate questions of the legal status of agricultural cooperatives in conditions of market economics of Ukraine. The history of progressing of legal regulation of activity of cooperatives in an agriculture is analyzed. Such concepts as "cooperative", "agricultural cooperative", "manufacturing agricultural cooperative", "servising agricultural cooperative" are studied and the applicable deductions are made. The problems of the legal capacity of the agricultural

cooperatives also are studied. The work is also concerned with the questions of the property law of agricultural cooperatives. The questions of the legal status of special property funds of agricultural cooperatives - indivisible and share are comprehensively analyzed.

Key words: cooperative, agricultural cooperative, manufacturing agricultural cooperative, servicing agricultural cooperative, legal capacity, property law, cooperative share, right on cooperative share, indivisible fund, share fund.